

Vasikkasaari – stadilaisten merellinen kesäparatiisi

Artikkelimme käsittelee työväen kesänviettoa Helsingissä, meren äärellä toisen maailmansodan jälkeen. Aikaisempi tutkimus on tarkastellut aihetta lähinnä vain 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun sunnuntaisina eväsretkinä Seurasaaren, Korkeasaaren ja Mustikkamaan kansanpuistoalueille. Eero Haapanen on käsitellyt työväen telttailua ja kesänviettoa talveksi purettavissa lauta- ja pahvimajoissa Vanhankaupunginlahden Lammassaassa sekä Kivinokalla, jossa kyseinen toiminta oli vilkasta etenkin 1920–1930-luvuilla.¹ Pitkään nämä olivat ainoat alueet, joilla työväki pääsi harvoina vapaapäivinä virkistäytymään Helsingin ympäristössä meren äärellä, sillä useilla Helsingin edustan yksityisten tai asevoimien omistamilla saarilla oli rantautumiskielto.

Toisen maailmansodan jälkeen työväen kesänvietto Helsingin ympäristössä alkoi kuitenkin saada vakiintuneempia piirteitä, kun majoja ei täytynyt enää purkaa talvikaudeksi. Tällöin syntyivät niin sanotut kesämajayhdyskunnat. Kesämajat olivat hyvin pieniä (noin 2,5 x 3m) ja yksinkertaisia laudasta rakennettuja majoja, joita työväestö käytti vapaa-ajan asuntolina etenkin kesäisin. Helsingissä kesämaja-alueita sijaitsi sotien jälkeen Kivinokan ja Lammassaaren lisäksi Vasikkasaassa, Satamasaassa, Lauttasaassa sekä Espoon Varsasaassa. Toiminta on alueilla jatkunut nykypäivään asti.

Tässä artikkelissa tarkastelemme lähemmin Vasikkasaaren kesämajayhdyskuntaa, joka perustettiin toisen maailmansodan jälkeen Kruununvuoren selällä Santahaminan ja Suomenlinnan välissä sijainneeseen karuun saareen. Kesämajayhdyskunnan perustamisesta ja toiminnasta vastasi Suomen Kansan Demokraattisen Liiton Helsingin kunnallisjärjestö. Artikkelimme perustuu Kansan Arkiston asiakirjoihin, Suomen Urheiluarhivon

aineistoihin ja Antti Linnan tekemiin kymmeneen henkilöhaastatteluun. Esittelemme ensin Vasikkasaaren omaleimaista kesämajakulttuuria yleisellä tasolla ja sen jälkeen urheilutoimintaa osana kesäistä työväenkulttuuria.

Kesämajakulttuurin synty

Vasikkasaaren kesämajatoiminnan taustalla oli useita rakenteellisia uudistuksia, jotka liittyivät monin tavoin toisen maailmansodan mukanaan tuomiin uhkiin tai muutoksiin. Useiden päivien yhtäjaksoisia vapaita ei juurikaan tunnettu ennen vuoden 1939 vuosilomalakia. Ammattiyhdistysten toimintaoikeudet tunnustettiin vasta vuonna 1940 ns. tammikuun kihlauksessa. Sodan jälkeen laillistettiin myös sosiaalidemokraateista vasempaan olleen vasemmiston toiminta ja se saikin nopeasti vahvan poliittisen aseman niin poliittisessa kuin ammatillisessa työväenliikkeessä. Vasemmiston nousu näkyi myös pyrkimyksenä demokratisoida vapaa-ajan viettoa: kesä kuului kaikille, mutta kaikilla ei ollut mahdollisuutta viettää kesää ansaitulla tavalla.

Tämä koski myös tulevia vasikkasaarelaisia, jotka tekivät raskaita ruumiillisia töitä ja asuivat lähinnä Kallion alueella pienissä ja ahtaissa asunnoissa. Pitkäsillan pohjoispuolen asuin ympäristö ei ollut Helsingin puhtaampia. Taloja lämmitettiin sodan jälkeen epäpuhtaalla hiilellä, tehtaat sekä laitokset syytivät nokea, pölyä ja muita epäpuhtauksia ilmaan. Sörnäisten rantavedet olivat saastuneita, uimakelvottomia. Monissa asunnoissa ei ollut sisävessoja ja takapihojen jätehuollon taso oli alkeellinen hajuneen ja rottineen. Harmaan arjen vastapainoksi työväestö halusi virkistystä puhtaammassa ympäristössä, luonnossa.

SKDL:n Helsingin kunnallisjärjestö vuokrasi vuonna 1945 puolustusministeriöltä Vasikkasaaren pohjoispuolen, todennäköisesti keväällä 1945 puolustusministeriksi valitun Mauno Pekkalan (SKDL) tuella. Kunnallisjärjestö vuokrasi saaren järjestöväkensä kesänviettoalueeksi. Järjestön 7.5.1947 päivätyn kiertokirjeen mukaan "Siirrymme vähitellen kesäaikaan, joka tuo myös järjestötoimintaammekin muutoksia. Toiminta onkin sen vuoksi suunniteltava juuri sitä silmälläpitäen. Yhteistä toimintaamme ei saa päästää hajoamaan, vaan on sille löydettävä sopivat muodot. Kesätoiminnalle sopivia työskentelymuotoja ovat esimerkiksi retket maaseudulle, vierailut toisiin osastoihin

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

ja ennen kaikkea yhteinen kesäleiri.”² Kesämajan vuokraajan tuli olla SKDL:n tai sen sisarjärjestöjen jäsen.

SKDL:n kunnallisjärjestö oli saanut vuokralle vain Vasikkasaaren pohjois- ja itäpuolen, loput saaresta oli valtion hallussa ja siellä oli Valtion virkailijoiden liiton mökkejä. Tapahtui siis jako ”meidän puoleen” ja ”valtion puoleen”. Välissä kulki piikkilanka-aita, jota ei saanut ylittää. Vuokratulla alueella teltailltiin aluksi esimerkiksi markiisikankaista tehdyillä omatekoisilla teltoilla tai armeijalta ostetuilla ylijäämäteltoilla. Varsinaiset kesämajat alkoivat nousta 1950-luvulle tultaessa ja niitä oli vuosikymmenen puoliväliin mennessä saarella noin 150 kappaletta. Vaatimattomuudesta huolimatta majat olivat saarelaisten kesänvieton keskuspaikkoja.

Saarella kesä viettäneiden ihmisten voi kuvaila edustaneen suomenkielisen työväestön vasenta laitaa, ammattityöläisiä ja järjestöaktiiveja. Saarelaiset olivat pariskuntia tai muutaman lapsen perheitä, joilla oli ennestään tuttuja saarella sekä intoa yhteisölliseen ja merenläheiseen kesänviettoon. Viettipä saarella muutaman kesän 1950-luvulla myös ”Arabian lakkokenraalina” tunnetuksi tullut ja myöhemmin SAK:n puheenjohtajaksi ja ministeriksi noussut Arvo Hautala.

Kesät Vasikkasaarella

Kulkuyhteydet järjestettiin kunnallisjärjestön ja saaritoimikunnan toimesta säännöllisin väliajoin lähtevillä vuoroveneillä. Lähtöpaikkana oli ”Kaikukadun ranta” Sörnäisten rantatiellä. Kansan Uutisissa vuonna 1960 julkaistun aikataulun mukaan kaupungista oli arkisin saareen viisi lähtöä, lauantaisin seitsemän ja sunnuntaisin peräti kahdeksan lähtöä. Laajasalosta Koirasaaren kärkeä saatettiin saareen tulla soutuveneelläkin, koska soutu matka oli sieltä lyhyin.

Saareen valittiin joka kevät noin kymmenen hengen saaritoimikunta yhteisön yhteisiä asioita ajamaan sekä järjestämään tapahtumia; saarella järjestettiin tansseja, juhannusjuhlia sekä kesäkauden avajaisia ja päättäjäisiä. Tapahtumiin tilattiin usein ohjelma korvausta vastaan esimerkiksi Sörnäisten tai Kulttuuritalon nuorilta, Pakilan työväennäyttämöltä tai Roihuvuoren pioneereilta. Tansseissa kävi myös esiintymässä sen ajan nimekkäitä iskelmälaulajia, kuten Lasse Kuusela, Erkki Junkkarinen ja Kalevi Korpi – nähtiinpä paikalla myös ammattitanssijoita. Tilai-

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

*Kesämaja nro. 100
Vasikkasaarella
1960-luvun alku-
puolella. Vintille
kiivettiin verannalla
olleiden tikapuiden
avulla. (Kuvan
omistaa Jukka Mah-
lamäki)*

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

suuksiin saivat tulla vuoroveneillä myös muut kaupunkilaiset ja monesti paikalla olikin runsaasti väkeä.

Kesäsaarelaisten yhteisiä asioita edistettiin yleensä talkoilla. Kun väkeä oli eri ammattialoilta, niin iso talkoojoukko sai nopeasti paljon aikaan. Tavallista oli myös varojen kartuttaminen erilaisilla tempauksilla. Leirivarojen kartuttamiseksi saatettiin tehdä veneretki saaristoon, Vasikkasaarella nimittäin järjestettiin joka kesä SKDL:n Helsingin kunnallisjärjestön lastenleiri-toimikunnan pioneerileirejä. Tanssien tuotolla saatiin ostettua pumppu saunalle ja kaasupalot ravintolaan. Alueelle teetettiin myös kesällä 1954 syväporakaivo yhteisin varoin, jotta ei täytyisi enää hakea vettä "valtion puolella" olleesta kaivosta.

Kesämajojen lisäksi neljään osaan jaetulla alueella olivat keskeisiä laiturit, sauna, lentopallokenttänä käytetty öljysäiliön pohja (säiliö oli tuhoutunut vuoden 1919 räjähdyksessä), kaivo sekä Santahaminan puoleisen laivalaiturin vieressä ollut ravintolaparakki. Pohjoiskärjessä sijaitsee Pikkusaari, jossa sijainnut parakki toimi pioneerileirien pitopaikkana. Luonnonympäristöltään saari on kallioinen, tosin useilla paikoin kasvaa myös metsää.

Yhteisö luonnon keskellä

Oman saaren ja vuosilomalainsäädännön myötä vasikkasaarelaiten ei enää täytynyt tyytyä viikonloppuretkiin vilttien ja eväiden kanssa Seurasaareen tai Mustikkamaalle. Nyt omassa majassa merellisen luonnon keskellä vietettiin viikkojakin kerralla, myös muulloin kuin varsinaisena loma-aikana. Eri-ikäisistä ihmisistä koostuneessa kesämajayhteisössä lapset voitiin jättää joko naapurien tai isovanhempien hoidettavaksi ja vuoroveneillä saatettiin saaresta käydä päivittäin töissä.

Vasikkasaarelaisten muisteloissa keskeisimmälle asemalle nousi meri. Haastatteluissa monet muistelivat saariston veden puhtautta verrattuna kaupungin likaisiin rantavesiin, joihin viemärit johtivat puhdistamattomat jätevedet. Vasikkasaarella rannoilla saattoi pestä perunoita, nähdä meduusoja vedessä sekä käydä meressä uimassa ilman ihottumien pelkoa. Puh-taissa vesissä kalastuksesta kehittyi monille varsinainen intohimo. Saarelaisilla oli lupa kahteen verkkoon, jotka laskettiin yleensä saaren koillispuolelle, lähelle Laajasalon öljysatamaa. Ongella käytiin Santahaminan lähellä olevilla luodoilla ja veneretkillä Kaivosaaressa sekä Isosaaren viereisillä luodoilla. Pääsy Vasikkasaareen merkitsi helsinkiläiselle työväestölle ehkä ensimmäistä ja ainutlaatuista mahdollisuutta päästä puhtaan meriveden äärelle.

Vasikkasaari tarjosi myös lapsille mielenkiintoisen maaston, jossa kavereista ja leikkipaikoista ei ollut pulaa. Maasta löytyi kaimamalla yhtäällä vanhoja kranaatteja ja toisaalta kouluun vietäviä kasveja, joita kesäisin piti kerätä. Kielletylle "valtion puolelle" saatettiin salaa mennä seikkailemaan vanhempien ollessa töissä. Poikaporukat tekivät veneretkiä ja saattoivat soutaa Santahaminan ympärikin.

Vasikkasaarelaisten taustaan liittyvä poliittisuus ilmeni kesäsin heikosti. Saareissa toimi ainakin 1950-luvun lopulla keskustelukerho, jossa teemoina oli esimerkiksi sosiaalihuolto, työväenliikkeen yhtenäisyys ja kansaneläkelain uudistamiskysymys. Kesänvieton pääpaino oli kuitenkin rentoutumisessa, lomalla ei haluttu vaivata päätä politiikasta väittelemällä. Toisaalta saarelaisten keskuudessa poliittisuutta pidettiin itsestäänselvyytenä, jota ei tarvinnut sen enempää korostaa.

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

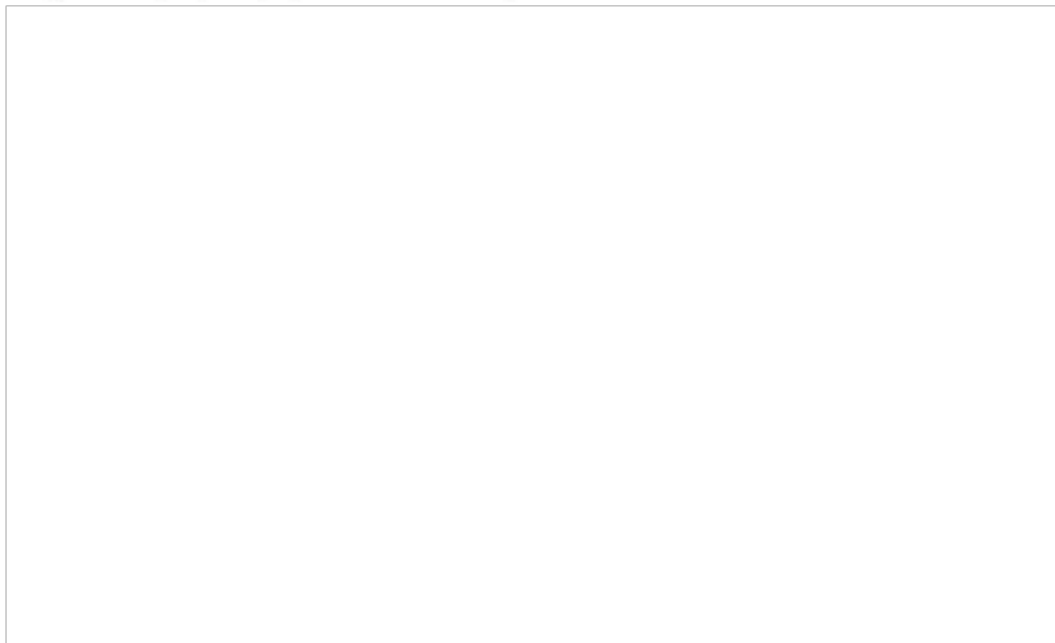
Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

Jyry Vasikkasaarella

Vasikkasaaren kesämajayhteisön alkuvuosiin kuului kiinteästi sodan jälkeen uudelleen henkiin herätetty Voimistelu- ja Urheiluseura Helsingin Jyry. Seuran huvitoimikunta keräsi varoja järjestämällä saarella tansseja sekä elonkorjuujuhlia. Jyryn nuorisosaasto järjesti viikonloppuleirejä sekä sunnuntaitrekiä Vasikkasaaren 1940-luvun loppuvuosina ja 1950-luvun alussa pallopien ja iltanuotioiden merkeissä. Jyryn 50-vuotisjuhla-julkaisussa mainitaankin, että "kesää olemme viettäneet Vasikkasaarella, missä viikonloppuleiri on vanha tuttu, uskollisesti seurattu traditio."³

Jyryn Tuulahdus-lehdessä vuonna 1950 ilmestyneessä "Viikonloppu Vasikkasaarella" -artikkelissa kerrottiin halusta päästä kaupungista luonnon ääreen ja siitä miten jyryläiset viettivät saarella vapaa-aikaansa: "Kesän tultua ei varmaankaan moni kaupunkilainen halua viettää viikonloppuaan täällä pölyisessä kaupungissa, vaan jokaisen mieli tekee terveellisen ja raittiin ilman pariin esim. johonkin saareen. Niinpä on meille jyryläisillekin Vasikkasaari kaikki kaikessa. Siellä vietämme viikonloppumme, ja jotkut viettävät myös kesälomansa siellä."⁴

Vasikkasaaresta kehittyi myös lasten paratiisi. Tanssia laituruilla 1950-luvun puolivälissä. (Kuvan omistaa Mirjam Lindqvist)

Jyry järjesti saaren ympäriuinteja vuosina 1958–1964. Vaativaan yli kahden kilometrin mittaiseen uintiin osallistui vuosittain 10–15 henkeä. Kesäisin järjestettiin myös onkikilpailuja sekä SKDL:n Helsingin kunnallisjärjestön toimesta ”järjestöväen olympialaisia”. Esimerkiksi kesällä 1956 olympialaisissa kilpailtiin kalastuksessa, tikanheitossa, ilmakivääriammunnassa sekä köyden vedossa. Tällaisen kesä- ja urheilutoiminnan voi hahmottaa esimerkiksi yhteisöllisyydeksi, mutta myös yksinkertaisesti haluksi irrottautua arjen rutiineista, mikä oman kesäpaikan myötä oli nyt mahdollista.

Saarelaisten häätö

Elämä Vasikkasaarella oli kuitenkin epävarmalla pohjalla, sillä puolustusministeriö uusi vuokrasopimuksen vain vuodeksi kerrallaan. Ilmeisesti saarelaisia ei haluttu päästää liiaksi kotiutuun alueelle. Saarelaiset eivät uskaltaneetkaan sijoittaa saaren kunnostamiseen suuria summia, sillä ei ollut koskaan täysin varmaa tietoa siitä saadanko vuokrasopimusta jatkettua seuraavalle vuodelle. Tilanne johti lopulta mökkiläisten häätöön, kun saari siirtyi kaupungille valtion ja kaupungin välisessä aluevaihtosopimuksessa 1962. Vasikkasaaren katsottiin olevan sijainniltaan liian arvokas käytettäväksi pelkästään kesäleirialueena ja kaupunki suunnitteli käyttävänsä saarta myös satama-alueensa laajentamiseen.

Vasikkasaaren majat piti purkaa tai siirtää uudeksi kesäpaikaksi osoitettuun Hanskiseen Sipoon saaristoon vuoden 1964 loppuun mennessä. Poikkeuksena olivat invalidit ja eläkeläiset, jotka tehdyn päätöksen mukaan saivat pitää mökkinsä Vasikkasaarella vuoden 1969 loppuun asti. Häätö oli monelle kova paikka ja herätti vastustusta, kun keskustan välittömässä läheisyydessä ollut kesämaja piti purkaa naula naulalta ja lauta laudalta. Häätö Vasikkasaaresta ei kuitenkaan merkinnyt kesämajaelämän päättymistä lopullisesti. Monet siirsivät syksyllä 1964 mökkinsä jo mainittuun Hanskiseen eli ”Hanska-saareen” vetäen sitä pontonilautalla moottoriveneen perässä. Muutamia mökkejä kuljettiin myös Lammassaareen ja Satamasaareen.

Vuonna 1969 saareen jääneet eläkeläiset ja invalidit saivat lisäaikaa vuoteen 1972, jonka piti olla ehdottomasti viimeinen vuosi saarella. Urheilu- ja liikuntavirasto katsoi kuitenkin tuol-

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

loin, että saaren virkistyskäytön kannalta mökit on hyvä pitää saaressa eräänlaisena perustana; mökkiläiset ja heidän jälkeläisensä kun kuitenkin huolehtivat saaren ympäristöstä. Näin kesämajakulttuuri on päässyt jatkumaan Vasikkasaareissa näihin päiviin saakka.

Ainesta omaan tarinaan

Vasikkasaaren kesämajakulttuuri keräsi voimansa sodanaikaisesta ja sen jälkeisestä kehityksestä, johon voidaan laskea vuosilomalaki, työväenliikkeen ja vasemmiston laillistaminen sekä työväenurheilun nousu. Suurimpana saareen vetävänä tekijänä oli vastapainon hakeminen työnteolle, harmaalle arkielämälle ja kaupunkiympäristölle. Vaikka Vasikkasaari olikin asumispuitteitaan alkeellinen, Itämeren luonto ja samanhenkisten ihmisten seura loivat paikasta ihanteellisen vastakohtan Kallion pienille asunnoille sekä saastuneelle asuinympäristölle. Luonto ja ihmisyyhteisö muodostivat saarelaisten elämään kiinnepohdan, jotain mitä odottaa talven pitkinä työkuukausina. Vasikkasaarelaisilla oli oma kesäpaikka lähes keskellä Helsinkiä, jota voidaan pitää tuntuvana kohennuksena elinoloihin.

Työväestö loi kesämajakulttuurillaan omaleimaisen kesäasumisen mallin. Vasikkasaaren majakulttuuri poikkeaa sekä laajuudeltaan että monimuotoisuudeltaan aiemman historian tutkimuksen kuvasta, joka on nähnyt työväen vapaa-ajan vieton Helsingin merenrannalla lähinnä vain 1800- ja 1900-luvun vaihteen viikonloppuretkinä. Yhdessä yläluokan huvilakulttuurin ja keskiluokan mökkikulttuurin kanssa kesämajakulttuuri muodostaa myös aiempaa monitahoisemman kuvan rannikon kesänviettokulttuurista ja kulttuuriympäristöstä. Samalla työväen kesänviettokulttuuri muodostaa omaa ihmisläheistä historiaansa ja tarjoaa aineksia historiallisen tarinansa kertomiseen.

Lähdeviitteet

- 1 Haapanen, Eero: "Punainen Vanhankaupunginlahti", teoksessa Laakkonen, Laurila, Rahikainen (toim.): Nokea ja pilvenhattaroita: Helsingin kaupunkiympäristö 1900-luvun vaihteessa. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki 1999. Lisäksi Anu-Hanna Anttila on käsitellyt teollisuustyöväestön vapaa-aikaa sekä siihen liittyntä sääätelyä ja problematiikkaa väitöskir-

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi

jassaan Loma Tehtaan Varjossa: Teollisuustyöväestön loma- ja vapaa-ajan moraalisaattele 1930–1960-luvuilla. SKS, Helsinki 2005. Tämä artikkeli pohjautuu myös Antti Linnan pro gradu -tutkielmaan Stadilaisten paratiisi – Työväen kesämajakulttuuri Helsingin Vasikkasaarella 1945–1964, Helsingin Yliopisto, Yhteiskuntahistorian laitos, 2006.

- 2 Kansan Arkisto, ID SKDL:n Helsingin kj. Fa lähetetyt kirjeet 1947.
- 3 Jyry 50 vuotta. Voimistelu- ja Urheiluseura Helsingin Jyryn 50-vuotisjuhla-julkaisu, 90.
- 4 Urheiluarkisto, Helsingin Jyry, Hp 46 painotuotteet, Tuulahuus 1/50.

Antti Linna ja
Simo Laakkonen

Vasikkasaari – stadi-
laisten merellinen
kesäparatiisi